

УДК 342.9:631.527

СУБ'ЄКТИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

В.В. САВІЦЬКА, аспірантка¹,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті здійснено аналіз існуючих в адміністративно-правовій науці підходів до визначення механізму управління, що дає змогу підтримати структурно-функціональний підхід та виділити його основні елементи організаційно-правового механізму управління у сфері селекційних досягнень у рослинництві.

Суб'єкти управління, органи виконавчої влади, управлінська діяльність, охорона, сорти рослин.

В умовах інноваційного розвитку світової економіки значно зростає роль державного управління загалом і державного управління сферою інтелектуальної власності зокрема. Це зумовлюється не тільки потребою трансформації чинного законодавства країн унаслідок переходу до постіндустріального суспільства, але й потребою в діяльності органів виконавчої влади з вироблення і здійснення організуючих впливів на сферу інтелектуальної власності з метою охорони суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти інтелектуальної власності.

На сьогодні головною метою державного управління у сфері охорони прав на сорти рослин є створення і побудова такої системи органів виконавчої влади, яка повинна відповідати інтересам громадян, суспільства й держави. Однак, незважаючи на те, що питання управлінської діяльності органів виконавчої влади знаходяться постійно у полі зору вчених-адміністративістів, діяльності управлінської діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони прав на сорти рослин, приділяється недостатньо уваги, що й обумовлює актуальність цієї статті.

Метою цієї статті є аналіз сучасної системи органів державного управління у сфері охорони прав на сорти рослин та внесення пропозицій щодо удосконалення діяльності органів виконавчої влади у цій сфері.

Оскільки найголовнішим об'єктом впливу адміністративно-правових норм є діяльність органів виконавчої влади, при дослідженні система суб'єктів управлінської діяльності у сфері охорони прав на сорти рослин як об'єкта права інтелектуальної власності, передусім ми будемо здійснювати дослідження тих суб'єктів управлінської діяльності, на яких державою покладено реалізацію державної політики у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Необхідно зазначити, що окремі питання діяльності суб'єктів управлінської діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності були предметом наукових розробок сучасних

¹ Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор П.В. Діхтієвський

вітчизняних вчених. Серед яких слід назвати таких авторів: І.Г. Запорожець, О.П. Орлюк, М.В. Пушкар, О.П. Світличного, О.В. Святоцького та ін.

Так, до прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10 вересня 2014 р. центральним органом виконавчої влади, який крім іншого, забезпечував реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин, була Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України.

Реорганізувавши Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України, Кабінет Міністрів України поклав вищезазначені функції на новоутворену Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [1].

Таким чином, тільки за останні три роки управлінська діяльність у сфері охорони прав на сорти рослин як одного із об'єктів права інтелектуальної власності, зазнає суттєвих змін. Крім Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, на яку сьогодні покладено відповідні функції в указаній сфері, такими органами були Держсортслужба та Держветфітослужба України.

Висока динамічність та інтенсивність політичних і соціально-економічних процесів у суспільстві й державі потребують переосмислення багатьох теоретичних і практичних розробок правової науки, у тому числі відносно органів виконавчої влади. Інститут цих органів, не дивлячись на порівняно недавнє їх становлення з початку проголошення незалежності Української держави, встиг не тільки посісти важливе місце у системі державної влади України, але й відчути трансформацію, пов'язану зі зміною уявлень про місце і роль органів виконавчої влади в загальній системі влади і більш чітким втіленням у життя принципу розподілу влад.

Динамічність об'єктів управління визначає необхідність постійного удосконалення, зміни його організаційної структури [2, с. 4–5].

Водночас часті зміни в системі органів виконавчої влади негативно впливають на всю управлінську діяльність, в тому числі й на управлінську діяльність у сфері охорони прав на сорти рослин. На сьогодні таким первинним органом держави є новостворені державні служби та державні інспекції. Новостворена Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів виступає як орган держави, що утворена в установленому державною порядку та наділена певною компетенцією у сфері охорони прав на сорти рослин як об'єкта права інтелектуальної власності.

У сучасному правовому полі ефективність функціонування сучасної система суб'єктів управлінської діяльності у сфері охорони прав на сорти рослин залежить від досконалості й повноти його адміністративно-правового впорядкування. Питому вагу у цій системі займають органи виконавчої влади як суб'єкти державного управління, яке є серцевиною всієї управлінської діяльності. Тому, напевно, нині настав час провести своєрідний доктринальний моніторинг здобутків адміністративної реформи [3, с. 21]. Зокрема, з метою виявлення й аналізу об'єктивних і

суб'єктивних чинників, які впливають на сучасну система суб'єктів управлінської діяльності.

Враховуючи, що суб'єктами управління завжди є люди та їх об'єднання, де управління виступає як сфера суб'єктивної діяльності людей, здійснюється самими людьми і щодо людей [4, с. 218], управління у сфері охорони прав на сорти рослин теж здійснюється суб'єктами управління (тобто об'єднанням людей), які діють від імені публічних органів і утворюють певну систему. Традиційно суб'єктів державного управління поділяють на органи загальної та спеціальної компетенції. Органами загальної компетенції, тобто органами, для яких повноваження управління у сфері селекційних досягнень у рослинництві є лише складовими загальних повноважень щодо вирішення питань, економічного і соціального розвитку держави та окремих регіонів.

Дослідники, як правило, до таких органів, відносять Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Не є винятком у цьому питанні й сфера охорони об'єктів права інтелектуальної власності.

Ми погоджуємося з думкою, що державні органи, які наділені управлінською компетенцією у сфері охорони прав на сорти рослин, поділяються на органи загальної та спеціальної компетенції, проте, враховуючи, що питання системи органів загальної компетенції в науці адміністративного права, в тому числі й у сфері управлінської діяльності інтелектуальної власності, є дослідженням, а правова охорона прав на сорти рослин має свою специфіку, вважаємо, що з метою розгляду цього питання звернемося до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», який є основним джерелом нормативно-правового регулювання в зазначеній сфері та інших нормативно-правових актів [5]. Аналіз цього Закону та інших нормативно-правових актів дає підстави констатувати, що органом загальної компетенції державного управління у сфері охорони прав на сорти рослин є Кабінет Міністрів України. У загальних рисах ці повноваження конкретизовані в ст. 6 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

Підкреслюючи важливу роль Кабінету Міністрів України в системі суб'єктів органів виконавчої влади, слід наголосити, що провідну роль в управлінській діяльності охорони прав на сорти рослин відіграють органи спеціальної компетенції, основним завданням яких є забезпечення реалізації державної політики, правоохоронної діяльності та здійснення нагляду (контролю) за її здійсненням. Водночас Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» не деталізує, які саме органи покликані здійснювати безпосереднє державне управління в указаній сфері, а тільки розкриває їх повноваження. Наприклад, ст. 7 цього Закону розкриває повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності, ст. 8 – повноваження і обов'язки центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики у сфері охорони прав на сорти, а ст. 9 – повноваження і обов'язки Установи у сфері охорони прав на сорти.

З метою з'ясування органів управлінської діяльності, не вказаних в нормах ст. ст. 7, 8 та ст. 9 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», звернемося до відповідних нормативно-правових актів.

Стаття 7 Закону «Про охорону прав на сорти рослин» визначає повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності. Детальний аналіз норм цього Закону інших нормативно-правових актів у сфері селекційних досягнень у рослинництві дає підстави говорити про дещо неадекватну ситуацію, яка склалася у правовому регулюванні цією сферою. Підставою такого твердження є діючі нормативно-правові акти у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності.

Відповідно до Положення про Державну службу інтелектуальної власності України ця служба входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності [6]. Тобто, згідно зі ст. 7 Закону України «Про охорону прав на сорти» Державна служба інтелектуальної власності України покликана здійснювати реалізацію державної політики і щодо такого об'єкта права інтелектуальної власності, яким є сорти рослин.

Проте, не зважаючи на таке нормативно-правове закріплення, реалізацією державної політики у інтелектуальної власності здійснюють й інші органи виконавчої влади. Наприклад, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Стаття 8 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» визначає повноваження і обов'язки центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики у сфері охорони прав на сорти. Органом державного управління в указаній сфері є Міністерство аграрної політики та продовольства України. Однак, на сьогодні цьому міністерству підпорядковані Державне агентство рибного господарства України та Державне агентство лісових ресурсів України, тому говорити про повноваження цього органу в сфері охорони прав на сорти рослин у розумінні ст. 8 Закону «Про охорону прав на сорти рослин» є недоцільним.

Згідно зі ст. 9 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» одним із органів спеціальної компетенції у цій сфері є Установа, яка забезпечує реалізацію норм цього Закону та інших нормативно-правових актів про охорону прав на сорти рослин. На сьогодні таким органом спеціальної компетенції у сфері охорону прав на сорти рослин є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Водночас за межами законодавчого регулювання залишилося Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, яке крім іншого, спрямовує й координує діяльність Державної служби інтелектуальної власності України.

Це свідчить про певну колізію правових норм у регулюванні відносин у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Досить спірним залишається питання щодо державного управління селекційними досягненнями у рослинництві, складовою якого є сорт рослин як об'єкт права інтелектуальної власності. Проте, незважаючи на правові колізії законодавчого регулювання управлінської діяльності у

сфері охорони прав на сорти рослин, здійснений аналіз Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» та інших нормативно-правових актів дає підстави підкреслити, що органами державного управління спеціальної компетенції у сфері охорони прав на сорти рослин є: Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, діяльність якої підпорядкована Кабінету Міністрів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та підпорядковані їй Державна служба інтелектуальної власності України та Державна служба експортного контролю України.

Наведений перелік органів спеціальної компетенції у сфері охорони прав на сорти рослин не є повним, оскільки крім вказаних органів, державне управління здійснюється й іншими органами виконавчої влади, завданням яких є забезпечення реалізації державної політики в окремих галузях економіки чи сферах управління. Повноваження таких органів виконавчої влади у сфері охорони прав на сорти рослин носять надвідомчий або галузевий характер, тобто поширюються на певну сферу, з правом у межах своєї компетенції координувати діяльність інших органів державного управління. Міжгалузевий характер у сфері охорони прав на сорти рослин, наприклад, має АМКУ. Зокрема, на виконання Глави 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» антимонопольний комітет вживає заходів щодо неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності [7].

З наведеного випливає, що поклавши функції з охорони прав на сорти рослин на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, законодавець не створив необхідні праві й економічні умови належної охорони прав на сорти рослин як об'єкта права інтелектуальної власності.

На нашу думку, сучасна система суб'єктів управлінської діяльності у сфері охорони прав на сорти рослин не може повною мірою забезпечити охорону суб'єктивних прав селекціонерів, володільців патенту та власників майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту.

З метою удосконалення охорони селекційних досягнень у рослинництві України вважаємо, що сорти рослин як об'єкт права інтелектуальної власності повинні бути виділені в окремий правовий інститут. З цією метою пропонуємо утворити Державну службу з охорони селекційних досягнень у рослинництві України, яка у своїй діяльності повинна бути підпорядкована Міністерству аграрної політики та продовольства України.

Усвідомлюємо, що останніми роками здійснюється постійна ліквідація чи/або реорганізація органів виконавчої влади у сфері охорони прав на сорти рослин, а тому внесені нами пропозиції в частині новоствореного органу можуть бути сприйняті неоднозначно, такі соціальні процеси повинні регулюватися з боку держави дуже виважено, якщо це обумовлено інтересами всього суспільства. На нашу думку, новостворений орган може адекватно задовольнити потреби суспільства в досліджуваній сфері.

Запропонована нами назва та підпорядкування відповідає правовим аспектам охорони прав на сорт рослин як нетрадиційного об'єкта права

інтелектуальної власності та трансферу сучасних методів біотехнології, що стосується створення цих об'єктів. Крім того, враховуючи потребу подальшого розвитку врегулювання договірних відносин між науково-селекційними і господарськими насінневими структурами, між творчими індивідами і колективами розумової праці та їх роботодавцями, що є основою економіки селекційної й насінневої справи, створення такої служби буде відповідати охороні прав селекціонерів, володільців патенту та власників майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту.

Список літератури:

1. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-p
2. Мужикова Н.М. Органи виконавчої влади в Україні: правовий статус / Н.М. Мужикова // Сіверський інститут регіональних досліджень; ред. кол.: В.М. Бойко (голова ред.) та ін. – Чернігів : Сіверський центр післядипломної освіти, 2013. – 100 с.
3. Авер'янов В. Адміністративна реформа і правова наука/ В. Авер'янов // Право України. – 2002. – № 3. – С. 21–27.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. / ред.-упоряд. Ю.С. Шемшученко. – К. : Українська енциклопедія», 2003. – Т. 5. – 736 с.
5. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 р. //Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
6. Положення про Державну службу інтелектуальної власності України : Указ Президента України від 8 квітня 2011 р. № 436/2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-2011>
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 липня 1996 р. //Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 36. – Ст.164.

В статье осуществлен анализ существующих в административно-правовой науке подходов к определению механизма управления, что позволяет поддержать структурно-функциональный подход и выделить его основные элементы организационно-правового механизма управления в сфере селекционных достижений в растениеводстве.

Субъекты управления, органы исполнительной власти, управленческая деятельность, охрана, сорта растений.

The article presents the analysis of existing approaches in legal and administrative science to the definition of the control mechanism, which allows to support the structural and functional approach and to emphasize the main elements of the procedural and institutional mechanism of control in the sphere of selection achievements in plant breeding.

Subjects, bodies of executive power, administrative activities, protection, plant varieties.